

ségbe, úgyhogy ezt — akárcsak egy széttedeztetett antik szóbrászati alkotást — a többé-kevésbé világosan felismerhető részekből úgy kell újra összeraknunk. Ezt a rekonstrukciót végzi el Pauler Ákos szigorú történelmi hűségű s mégis intuitív erejű módszerességgel. Rövid, de megkapó életrajzi vázlat után magát a gondolkodási rendszert elemzi. Kitapintja az Aristotelesi bölcsélet élő organizmusának útőereit, a vezető gondolatokat, s íme, az olvasó fejzetéről fejezetre áhítatosabb megilletődéssel szemléli, miként táplálja a rendszer középpontjából kilüktető vér a legtávolabbi és a jelentéktelennek tetsző tagokat is. Megértjük, mit jelent egy mélységes gondolat termékenyítő ereje.

Pauler világos és biztos kritikai elemzése nyomán jutunk el Aristoteles legközpontibb, legmélyebben fekvő gondolatához: „*a végtelen regresszus lehetetlenségének*“ az elvéhez. Ez annyit jelent, hogy a gondolkodásban és a tudomány megismerésében, amely okokkal való igazolás, tehát okhoz okot, fűz, nem terieszkedhetünk vissza (*regresszus*) egész a végtelenségig, hanem egyszer egy oly okra találunk, melynek okát adni már nem tudjuk, amelvet tehát el kell fogadnunk úgy, ahogy van. Minden megismerés bizonyos egyetemes érvényű alaptételekre támaszkodik, melyeknek igazságát már elve fel kell tennünk, s melyeknek bizonyítására már nem vállalkozhatunk (ilyen pl. az ellenmondás elve, azaz: ha valami A, az nem lehet más valami, mint A). Sőt tudományos megismerés egváltalában csak akkor lehetséges, ha az okokkal való igazolás lehetőségének korlátozott voltát elismerem. De a világ tényeinek és folvamatainak magvarázatában is el kell érnünk azt a változatlan valóságot és lényegét, mely a világ sokféleségében és változásaiban a maradandó, az örökérvényű, a változatlan jellegét mutatja: az anyagon felül áll a „forma“, „az érzékfeletti, de állandó hatásaiban megnyilvánuló végső alany“, mely, mint az anvag változásainak végső célja, azoknak egyúttal határt is szab; valamennyi „formának“ ösmozgató elve, legvégső oka pedig az Isten, akinek lényegéből kiáradó szemlélődő szeretet segíti a „formát“ az anyaggal folytatott kibontakozási küzdelmében. Mert a világ változásai nem egvebek, mint a „formának“, azaz a változatlan lényeknek a tökéletes kifejlődésre való törekvései; a világ tehát az igazi lényeg, a javulás és a tökéletesedés felé halad. De ugyancsak az okokkal való végnélküli igazolás lehetőségének elve magvarazza azt az aristotelesi tételt is, hogy az ember, mint értelmes lény, természetéből kifolyólag egy *végső célra* törekszik, azaz, hogy törekvése és akarata nem irányulhat a végtelenbe, hanem kell egy végső célnak lenni, amely azoknak határt szab; minthogy pedig az ember sajátos lényének megfelelően arra irányul tevékenysége, hogy a maga lényegét és jellegét minél tisztábban és tökéletesebben kifejezze: ez a végcél nem lehet más, mint a *jó, a boldogság*. Ugyanez a végső cél lebeg az ember szeme előtt az erkölcsi világban, az állami

életben, a művészi alkotásokban és a tudományos búvárlatokban is.

Aristoteles a maga idealista-optimista világnézetével a materializmus merő ellentéte, és mélyen bölcséleti felfogásában gyökerező theológiájában az Isten-hitnek rendszeres és következetes kiépítője: ezek szellemének azon kisugárzásai, melyek bölcséletét évszázadokon át éltették, sőt azt a keresztény világfelfogás számára is mindig rokonnak éreztették. Pauler Ákos rámutat azon mélyen gyökerező összefüggésekre, melyek Aristoteles rendszere és a legújabb filozófiai irányok több jellemző gondolata közt fölismerhetők. Előadása nyomán, mely a legvilágosabb, a legegyszerűbb és a legszabatosabb nyelven szól az olvasóhoz, nemcsak elszigetelt különállóságában ismerjük meg Aristoteles tanítását, és pedig műveire való folytonos utalással, ami a bővebb tanulmányozásba a legkényelmesebben bevezet, hanem valósággal szemlélnünk lehet, miként ömlik el, évezredek múltán is, a világtörténelem ezen legegységesebb szelleme a modern műveltség minden területén.

Bizonyára ezen döntő jelentőségű tényt akarta Kornis Gyula kiemelni, midőn a szerkesztésében megjelenő „*Filozófiai Könyvtár*“ első kötetül Pauler Ákosnak Aristoteles-tanulmányát választotta ki. Pauler viszont azt tartja műve legfőbb céljának, hogy Aristoteles bölcséleti rendszerének synoptikus szemléltetésével *eszmétörténeli* értékét kimutassa, s megértesse a modern gondolkodás, de különösen a *történeli szellemű humanisztikus nevelés* szempontjából kimondhatatlanul fontos szerepét.

Szabó Miklós.

ANTHOLOGIA HUNGARICA. A lipcei Insel-Verlag „*Bibliotheca Mundi*“ c. sorozatának egyik köteteként jelent meg nemrég gyönyörű kiállításban ez a magyar versgyűjtemény. Gragger Róbert, berlini egyetemi tanár szerkesztette, kinek neve s magyar érdekű tevékenysége egyre ismertebbé s méltányoltabbá válik itthon és Németországban. Magyar Anthológiája nem sablonos szemelvény; bár ami legfeltűnőbb benne: a modernek aránytalan részesevése a szép könyv lapjaiból: — úgy tudjuk — nem a szerkesztő számlájára írandó, hanem a kiadó cég előzetes kikötése volt. De őt dicséri az egész műben a jellemzetest kiválogatni tudó ízlés, mely úde hatásokkal frissíti fel a hagyományos szemelvény anyagot. Időrendben közli a szebbnél szebb költeményeket s egy népdalsokorral fejezi be a sorozatot. Az egész mű különben csak szövegkiadás; mellőz minden magvarázatot, jegyzetet.

M. N.

TÖRTÉNELMI TANULMÁNY A MAGYAR BORTERMELŐRŐL. Az Eggenberger-féle könyvkereskedés bizományaként, a Minerva-Társaság kiadásában jelent meg Szekfü Gyulának egy kisebb terjedelmű tanulmánya *A magyar bortermelő lelki alkata* címen. Sokakat meglepett a cím, mert — sajnos — szinte szokatlanná vált már nálunk lelki tényezők ke-